

# طرح تهیه شاخص قیمت کالاهای وارداتی

مجری طرح:  
مرجان دامن‌کشیده

همکاران:

وحیده بیطرفان  
ایوب فرامرزی  
مهدی فارسیان  
جواد حسین‌زاده  
اسعداله رضائی  
فاطمه مالی  
اشرف مشهدی حیدر  
رضا ستوده  
حسین ترانه  
فرهاد سلیمانی  
منصوره یزدان‌خواه  
عبدالرحیم ایرا

مشاور طرح:  
نادر حکیمی‌پور



پژوهشکده‌ی آمار

گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی

پاییز ۱۳۹۲



## پیش‌گفتار

مرکز آمار ایران به عنوان متولی رسمی اعلام آمارهای مورد نیاز کشور آمارهای مربوط به شاخص‌های قیمت در دو بخش مصرف‌کننده و تولیدکننده را محاسبه می‌کند. شاخص قیمت تولیدکننده یکی از انواع شاخص‌ها و نماگرهای اقتصادی است که در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان اقتصادی و همچنین در ارزیابی عملکرد این برنامه‌ها به کار می‌رود. این شاخص بیانگر روند تغییرات قیمت از دیدگاه تولیدکننده در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد. عمده‌ترین کاربرد این شاخص، تعدیل داده‌های قیمت جاری در حساب‌های ملی و از جمله تعدیل ارزش افزوده مربوط به بخش‌های مختلف اقتصادی برحسب شاخص قیمت تولیدکننده همان بخش می‌باشد. به منظور افزایش دقت در تعدیل داده‌های جاری مربوط به بخش‌های مختلف اقتصادی و نیز جلوگیری از احتساب مضاعف وزن‌ها در شاخص قیمت تولیدکننده، سعی بر آن است که این شاخص را به تفکیک برای هر یک از بخش‌های اقتصادی محاسبه نمایند.

از جمله شاخص‌های تولید شده توسط مرکز آمار ایران شاخص قیمت کالاهای صادراتی می‌باشد که لازم است شاخص قیمت کالاهای وارداتی برای تکمیل واقعی کردن متغیرهای بخش خارجی و تهیه رابطه مبادله بازرگانی محاسبه شود. بر همین اساس تهیه شاخص قیمت کالاهای وارداتی در قالب یک طرح پژوهشی در دستور کار مرکز آمار ایران قرار گرفت. شاخص بهای کالاهای وارداتی بیانگر تغییرات قیمت کالاهای وارداتی نسبت به سال پایه می‌باشد. این شاخص یکی از انواع شاخص‌ها و نماگرهای اقتصادی است که در تجزیه و تحلیل‌های اقتصادی و ارزیابی عملکرد و برنامه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. عمده‌ترین کاربرد

این شاخص تعدیل ارزش واردات و تخمین حجم واقعی واردات جهت تجزیه و تحلیل های اقتصادی است.

گروه پژوهشی آماری اقتصادی  
پژوهش‌کنده‌ی آمار

# فهرست مطالب

---

مقدمه	۱
فصل اول: شناخت بخش واردات	۷
۱-۱- تعاریف و مفاهیم و اصطلاحات بازرگانی	۷
۱-۲- پوشش کالاهای وارداتی	۱۰
۱-۳- ارزش‌گذاری	۱۴
۱-۳-۱- روش‌های ارزش‌گذاری	۱۴
۱-۳-۲- ارزش‌گذاری و زمان ثبت	۱۶
۱-۳-۳- ارزش‌گذاری بر اساس منابع داده‌ها	۱۸
۱-۳-۳-۱- جمع‌آوری اطلاعات داده بنگاه محور	۱۸
۱-۳-۳-۲- داده‌های حاصل از اظهارنامه‌های گمرک	۱۸
۱-۴- طبقه‌بندی‌ها	۲۰
۱-۴-۱- نظام هماهنگ شده توصیف و کدگذاری	۲۱
۱-۴-۲- طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی تجارت	۲۲
۱-۵- منابع جمع‌آوری داده‌ها	۲۳
۱-۵-۱- منابع اجرایی	۲۳
۱-۵-۱-۱- داده‌های گمرک	۲۳
۱-۵-۱-۲- سیستم بین‌المللی ثبت معاملات	۲۷
۱-۵-۱-۲- آمارگیری از بنگاه‌های نمونه	۲۷
فصل دوم: سابقه علمی طرح	۲۹
۱-۲- سابقه اجرای طرح در ایران	۲۹
۲-۲- سابقه اجرای طرح در سایر کشورها	۲۹
۱-۲-۲- سنگاپور	۲۹
۲-۲-۲- آمریکا	۳۰
۳-۲-۲- مالزی	۳۰
۴-۲-۲- استرالیا	۳۱
۳-۲-۳- توصیه‌های بین‌المللی	۳۱

۳۲	۲-۳-۱- تعریف شاخص ارزش واحد.....
۳۳	۲-۳-۲- خطاها و اریب‌ها در استفاده از شاخص ارزش واحد.....
۳۹	فصل سوم: انتخاب فرمول مناسب برای محاسبه شاخص قیمت کالاهای وارداتی ...
۳۹	۳-۱- شاخص‌های قیمت.....
۴۰	۳-۲- شاخص ارزش واحد.....
۴۱	۳-۳- مقایسه فرمول شاخص‌های قیمت (لاسپیرز، پاشه، فیشر) و شاخص ارزش واحد.....
۴۱	۳-۴- مزایای شاخص قیمت ارزش واحد نسبت به شاخص‌های متداول قیمت.....
۴۲	۳-۵- معرفی یک فرمول مناسب.....
۴۲	۳-۵-۱- ویژگی‌های داده‌های اخذ شده از گمرک جمهوری اسلامی ایران.....
۴۳	۳-۵-۲- فرمول مورد استفاده در این طرح.....
۴۵	فصل چهارم: مستندات طرح بر اساس کد ISO.....
۴۵	۴-۱- عناوین مدارک طرح شاخص قیمت کالاهای وارداتی و کد ISO.....
۹۷	فصل پنجم: نتایج آزمایش طرح در اولین اجرا.....
۱۰۱	منابع.....

# مقدمه

در نظام آمار اقتصادی، چهار نوع شاخص قیمت اصلی وجود دارند این شاخص‌ها عبارت‌اند از: شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI<sup>۱</sup>)، شاخص قیمت تولیدکننده (PPI<sup>۲</sup>)، شاخص قیمت صادرات (XPI<sup>۳</sup>) و شاخص قیمت واردات (MPI<sup>۴</sup>). این شاخص‌ها در تمامی جوامع کاملاً شناخته شده‌اند و در ارزیابی عملکرد اقتصاد کلان به دقت مورد توجه قرار می‌گیرند. شاخص‌های مذکور ضمن آنکه نماگرهای مستقیم قدرت خرید پول در انواع معاملات و سایر جریان‌های کالاها و خدمات‌اند، در تعدیل متغیرهای اسمی کالاها و خدمات تولیدی، مصرفی و تجاری به کار گرفته می‌شوند تا امکان سنجش‌های واقعی را فراهم سازند. در نتیجه، این شاخص‌ها علاوه بر آنکه در طرح و اجرای سیاست‌های پولی و مالی دولت ابزار مهمی بشمار می‌آیند، در عین حال برای اطلاع‌رسانی در مورد تصمیم‌گیری‌های اقتصادی در بخش خصوصی، بسیار سودمندند. این شاخص‌ها صرفاً مجموعه‌ای از شاخص‌های قیمت غیر مرتبط نیستند (و نباید باشند)، بلکه دیدگاهی یکپارچه و منسجم از تحولات قیمت در عرصه‌های تولید، مصرف و معاملات بین‌المللی کالاها و خدمات ارائه می‌دهند. در نظام آمارهای قیمت، شاخص قیمت کالاها و وارداتی برای مقاصد متعددی به کار گرفته می‌شود. شاخص قیمت کالاها و وارداتی، روند تغییرات قیمت محصولات عرضه شده از خارج به داخل کشور را در طول دوره زمانی مشخص نشان می‌دهد.

از آنجا که قیمت کالاها و وارداتی یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر میزان مبادلات خارجی کشورها و نیز یکی از عوامل تعیین‌کننده رابطه مبادله می‌باشد، تغییرات آن از اهمیت بالایی برخوردار است. به همین دلیل بسیاری از کشورها به ویژه کشورهایی که دارای مراکز آماری سازمان یافته می‌باشند از سال‌ها قبل اقدام به تهیه این شاخص نموده‌اند. در ایران، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۶ اقدام به تهیه و انتشار شاخص قیمت کالاها و وارداتی می‌نموده است اما از سال ۸۶ به بعد از انتشار این شاخص خودداری و کلیه نتایج این شاخص را از وب‌سایت رسمی خود برداشته است. مرکز آمار ایران نیز به دلیل

---

<sup>1</sup> Consumer Price Index

<sup>2</sup> Producer Price Index

<sup>3</sup> Export Price Index

<sup>4</sup> Import price index

کمیاب نیروی انسانی متخصص با وجود کاربردهای متنوع این شاخص در تعدیل ارزش واردات، تخمین حجم واردات، بررسی چگونگی نوسانات قیمت کالاهای وارداتی، بررسی مقایسه‌ای بین نوسانات قیمت بازارهای داخلی و خارجی کالاها برای انجام برنامه‌ریزی‌های لازم در این زمینه و ... تا کنون موفق به انجام مطالعات و محاسبات لازم جهت تهیه شاخص مذکور نگردیده است لذا در این پروژه، کلیه فعالیت‌های مربوط به تهیه طرح فنی، طرح اجرا، طرح استخراج که منجر به انتشار شاخص قیمت کالاهای وارداتی می‌گردد را بر اساس سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰ به انجام رسانده است به گونه ای که دفتر شاخص قیمت‌ها بتوانند در هر فصل نشریه فصل مربوطه شاخص قیمت کالاهای وارداتی را تهیه نمایند. در این طرح همچنین شاخص تجارت خارجی که تلفیقی از طرح صادرات و واردات می‌باشد برای اولین بار در ایران تهیه شده است .



## ۱- اهداف طرح

### ۱-۱- اهداف کلی طرح:

- تهیه و انتشار شاخص قیمت کالاهای وارداتی در سطح گروه‌های نظام هماهنگ شده توصیف و کدگذاری کالاها<sup>۱</sup> (HS) در کل کشور
- محاسبه تغییرات فصلی و سالانه شاخص قیمت بخش کالاهای وارداتی در سطح کشور.

### ۱-۲- اهداف تفصیلی طرح:

اهداف تفصیلی این طرح عبارتند از:

- محاسبه شاخص کل قیمت بخش کالاهای وارداتی در سطح کشور به صورت فصلی و سالانه
- تهیه سری زمانی مربوط به اعداد شاخص قیمت بخش کالاهای وارداتی در سطح کشور
- تهیه سری زمانی مربوط به درصد تغییرات شاخص قیمت کل بخش کالاهای وارداتی در سطح کشور
- تهیه سری زمانی مربوط به رابطه مبادله تجاری در سطح کشور

## ۲- ضرورت انجام تحقیق

چهار نوع شاخص قیمت شناخته شده در آمارهای اقتصادی که در ارزیابی عملکرد برنامه‌های اقتصادی نقش دارند عبارتند از: شاخص قیمت مصرف کننده (CPI)، شاخص قیمت تولید کننده (PPI)، شاخص قیمت صادرات (XPI) و شاخص قیمت واردات (MPI). هر یک از این شاخص‌ها به عنوان معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدمات، مهم‌ترین ابزار اندازه‌گیری میزان تورم قیمت‌ها در اقتصاد یک کشور محسوب می‌شوند. کاربرد اساسی شاخص‌های مذکور در تعدیل حساب‌های ملی به قیمت ثابت در هر یک از بخش‌های اقتصادی، جایگاه شاخص‌های مذکور را در بررسی‌ها و برنامه‌ریزی‌های اقتصادی نشان می‌دهد.

مرکز آمار ایران در راستای وظایف قانونی خود و به منظور تهیه آمارهای پایه‌ای طی سالیان گذشته اقدام به تهیه هر یک از شاخص‌های قیمت کالاها و خدمات مصرفی خانوارها (به تفکیک خانوارهای شهری و روستایی)، شاخص‌های قیمت تولیدکننده بخش کشاورزی، صنعت، معدن، خدمات و صادرات نموده است اما به دلیل کمبود نیروی انسانی متخصص با وجود کاربردهای متنوع این شاخص در تعدیل ارزش واردات، تخمین حجم واردات و ... تا کنون موفق به انجام مطالعات و محاسبات لازم جهت تهیه شاخص مذکور نگردیده است. این در حالی است که عدم وجود شاخص کالاهای وارداتی بسیاری از کاربردهای شاخص قیمت کالاهای صادراتی از جمله تعدیل حساب‌های ملی بخش خالص صادرات به قیمت ثابت را غیر ممکن کرده است. همچنین بسیاری از نماگرها و شاخص‌های اقتصادی از تحلیل هم‌زمان شاخص قیمت کالاهای صادراتی

۴ ..... تهیه شاخص قیمت کالاهای وارداتی

و وارداتی بدست می‌آید به طور مثال از نسبت تغییرات شاخص قیمت صادرات به تغییرات شاخص قیمت واردات در تحلیل تغییر در درآمد واقعی افراد مقیم یک کشور استفاده نمود.

### ۳- پرسش‌های پژوهش

۱) درصد تغییرات فصلی و سالانه شاخص قیمت بخش کالاهای وارداتی در سطح کشور طی

سال‌های مورد بررسی چند می‌باشد؟

۲) روند رابطه مبادله طی سال‌های مورد بررسی چگونه می‌باشد؟

۴- مهم‌ترین کاربردها و دستاوردهای نتایج این طرح عبارتند از

۱) بررسی چگونگی نوسانات قیمت کالاهای وارداتی

۲) تهیه آمارهای لازم برای تعدیل حساب‌های ملی به قیمت ثابت

۳) ارزیابی برنامه‌های توسعه اقتصادی

۴) برآورده کردن نیاز کاربران شاخص قیمت کالاهای وارداتی نظیر:

- کلیه نهادها و سازمان‌های دولتی نظیر معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور،

بانک مرکزی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت کار، وزارت رفاه و تأمین اجتماعی

- متولیان تهیه حساب‌های ملی

- اساتید دانشگاه و دانشجویان، محققان و پژوهش‌گران اقتصادی

- سایر سیاست‌گذاران و برنامه ریزان اقتصادی

### ۵- مشخصات کلی طرح

چارچوب آماری:

چارچوب آماری این طرح کلیه کدهای تعرفه وارداتی کشور در سال ۱۳۹۰ (سال پایه) که دارای واردات

بوده‌اند می‌باشد.

روش جمع‌آوری اطلاعات:

استفاده از آمارهای ثبتی گمرک جمهوری اسلامی ایران (ارزش و مقدار).

زمان آماری:

فصلی

طبقه‌بندی مورد استفاده:

سیستم طبقه‌بندی در این طرح از نظام هماهنگ شده توصیف و کدگذاری (HS) می‌باشد.

سطح انتشار نتایج :

نتایج حاصل از استخراج اطلاعات این طرح در سطح کل کشور و برای تمامی گروه‌های طبقه‌بندی HS

قابل انتشار است.

جامعه هدف:

کلیه کالاهای وارداتی کشور

جامعه آمارگیری:

کلیه کالاهای وارداتی کشور

واحد آمارگیری:

گمرک جمهوری اسلامی ایران

واحد آماری:

کالای وارداتی

سطح انتشار:

کل کشور



# فصل ۱

## شناخت بخش واردات

در این بخش به منظور آشنایی بیشتر با بخش واردات ابتدا تعاریف ، مفاهیم و اصطلاحاتی که در تجارت خارجی بکار برده می‌شود به طور خلاصه بیان می‌شود سپس به پوشش کالایی طرح تهیه شاخص قیمت کالاهای وارداتی، روش‌های ارزش‌گذاری کالاهای وارداتی، طبقه بندی‌های بین‌المللی کالاهای وارداتی و در نهایت منابع جمع آوری داده‌ها پرداخته می‌شود.

### ۱-۱- تعاریف و مفاهیم و اصطلاحات بازرگانی

شایان ذکر است که منبع ارایه تمام تعاریف آورده شده برای واژگان و اصطلاحات (بازرگانی) در ذیل، مقاله نوآوری ها و تغییرات اینکو ترمز ۲۰۱۰ (International Commercial Terms) نوشته شده توسط دکتر عبدالحسین شیروی است که بر روی صفحه اینترنتی شخصی ایشان با آدرس <http://dr.shiravi.com> در دسترس می باشد.

#### • اعتبارات اسنادی LC (Letter of Credit):

تعهدی است که بانک گشایش کننده اعتبار بر عهده می‌گیرد تا در قبال دریافت اسنادی وجه اعتبار را به فروشنده پرداخت کند.

#### • اعتبار اسنادی غیر فعال LC NON Operative :

اعتباری است که گشایش شده و به ذینفع ابلاغ گردیده است اما در متن آن شرایطی ذکر شده تا در صورت تحقق آن شرایط این اعتبار اسنادی فعال گردد .

#### • اعتبار اسنادی یوزانس Usance LC :

اعتباری است که پرداخت وجه کالا به فروشنده در صورت تحقق شرایط اعتبار به صورت مدت دار ( ۹۰ یا ۱۸۰ روز) توسط بانک گشایش کننده اعتبار یا بانک کارگزار پرداخت می‌گردد .

#### • فرم S.A.D در گمرک:

۸ ..... تهیه شاخص قیمت کالاهای وارداتی.

سند یا اظهار نامه واحد گمرکی است که به منظور یکسان سازی جمع آوری اطلاعات و پردازش ماشینی آن طراحی گردیده است.

• **CRF**

یک سند گمرکی است که توسط مؤسسات بازرسی کالا صادر می‌شود و نشان می‌دهد که قیمت کالا در مبدأ مورد تأیید شرکت بازرسی قرار گرفته است.

• **معامله Bay back**

فروشنده در یک کشور خارجی ماشین آلات و دانش فنی و تأسیسات و امکانات را به کشور خریدار می‌دهد تا در آنجا کالا تولید شود و به کشور فروشنده برگردد .

• **فرم SD:**

سندی که تولیدکننده کالا به موجب آن کتباً اقرار می‌کند که کالای تولید شده مطابق استاندارد خواسته شده آن تولید گردیده است.

• **فرم MD:**

اظهار نامه تولید کننده کالا است که به موجب آن تأیید می‌کند کالا بر اساس ضوابط استاندارد تولید گردیده است.

• **گواهی SFR:**

گواهی ثبت استاندارد در موسسه استاندارد است.

• **بازارچه‌های مرزی:**

محوطه‌ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکها مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا قرار دارند و اهالی دو طرف می‌تواند کالا و محصولات مورد نیاز خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات در این بازارچه‌ها عرضه نماید.

• **روش خرید متقابل:** روش خریدی است که در آن پرداخت بهای کالای خریداری شده به صورت

غیر نقدی صورت می‌گیرد.

• **ورود موقت :**

رویه گمرکی است که به موجب آن برخی از کالاها بدون پرداخت حقوق ورودی عوارض به قصد خروج مجدد در مدت مقرر وارد قلمرو گمرکی می‌گردد و سه گونه است:

(۱) ورود موقت کالا جهت تعمیر یا تولید و بسته بندی

(۲) ورود موقت به منظور نمایش در نمایشگاهها

(۳) ورود موقت خودرو

• **روش‌های پرداخت در معاملات تجاری :**

در حال حاضر متداولترین و مهمترین شیوه پرداخت در معاملات که در دنیا متداول است روش پرداخت با شیوه اعتبارات اسنادی است. اعتبارات اسنادی تعهدی است که بانک گشایش کننده اعتبار بر عهده می‌گیرد تا در قبال اخذ اسناد معینی، مطالبات ذینفع اعتبار یا فروشنده را بپردازد، یا برات وی را قبول نویسی کند، یا حواله‌های درخواستی وی را پرداخت کند و یا بانک دیگری را مأمور این عملیات نماید. این پرداخت یا از طریق برات ارزی (B/E) و یا اعتبارنامه (L/C) صورت می‌گیرد.

• اعتبار نامه (L/C) یا **letter of credit** :

فرم قراردادی است که به موجب آن بانک بازکننده اعتبار بنا به درخواست خریدار، بانک دیگری را که بانک ذینفع یا کارگزار نام دارد مجاز می‌دارد حداکثر تا پایان مدت تعیین شده، اسناد حمل کالاهای مورد معامله را به بانک تسلیم کند و آن بانک حداکثر تا میزان اعتبار را پرداخت نماید. بانک کارگزار سپس اسناد مزبور را جهت واگذاری به خریدار برای بانک دستور دهنده ارسال می‌کند. اعتبار نامه قابل معامله نمی‌باشد.

• برات ارزی (B/E) یا **Bill of Exchange** :

برات ارزی توسط فروشنده (ذینفع) نوشته می‌شود و از طریق بانک ابلاغ کننده یا بانک ذینفع ارسال می‌شود و پس از قبولی نویسی (**Acceptance of bill of exchange**)، صادرکننده یا فروشنده می‌تواند بلافاصله و یا بعد از تاریخ تعیین شده مبلغ مندرج در آن را دریافت کند. برات قابل معامله است.

• **فاینانس Finance** :

در مواقعی که فروشنده کالا حاضر به قبول اعتبار اسنادی مدت دار نمی‌گردد و خریدار به خاطر فقدان نقدینگی قادر به افتتاح اعتبار اسنادی نمی‌باشد معمولاً خریدار از یک شرکت مالی درخواست می‌کند که وارد معامله شود و وجه معامله را به فروشنده نقداً پرداخت کند و در مقابل آن از خریدار بهره بگیرد. این مؤسسات را فاینانس مالی می‌گویند.

• **کنوانسیون‌های حمل و نقل:**

۱) **کنوانسیون CMR** : این کنوانسیون جهت تأمین منافع و حقوق دست اندرکاران حمل و نقل جاده‌ای و یکنواخت کردن شرایط حاکم بر قرارداد حمل و نقل بین‌المللی جاده‌ای ایجاد شده است.

۲) **کنوانسیون TIR** : این کنوانسیون برای ایجاد تسهیلات در رابطه با تشریفات گمرکی کامیون‌های حامل کالا که در جاده‌های بین‌المللی تردد و از گمرک‌ها کشورهای ثالث عبور می‌کنند تدوین و به مرحله اجرا درآمده است.

۳) **کنوانسیون کوتیف COTIF** : این کنوانسیون مربوط به حمل و نقل بین‌المللی با راه آهن است.

• **ارزش CIF کالا :**

ارزش کالا (COST) + بیمه (IN SURANC) + کرایه حمل (Freight) = ارزش CIF

**ترانزیت :**

روش گمرکی است که بر اساس آن کالاها تحت نظارت گمرک از یک گمرک به گمرک دیگر حمل می‌گردد

• **ترخیص:**

۱۰ ..... تهیه شاخص قیمت کالاهای وارداتی.

به معنی تسویه حساب با گمرک پس از انجام تشریفات قطعی گمرک است.

#### • اظهار نامه گمرکی:

عبارتست از هر اظهار یا اقدامی راجع به اطلاعات خاص مورد نیاز گمرک به هر شکل که توسط گمرک توصیه شده یا مورد قبول واقع شده است.

#### کابوتاژ:

حمل کالا از یک نقطه به نقطه دیگر در یک کشور از راه دریا یا رودخانه‌های مرزی.

#### • حق‌العمل کاری گمرکی:

حق‌العمل‌کار در گمرک به شخصی اطلاق می‌شود که تشریفات گمرکی کالای متعلق به اشخاص دیگر را به وکالت از طرف آن شخص در گمرک انجام دهد

#### • تعرفه :

تعریف اول: طبقه بندی (NOMENCLATURE) مثلاً تعرفه ۸۵/۱۵ تعیین کالا در فصل ۸۵ و ردیف ۱۵ قرار دارد.

تعریف دوم: حقوق و عوارض گمرکی (TARIFE) مثلاً می‌گویند تعرفه تلویزیون ۳۰ درصد است یعنی حقوق و عوارض گمرکی آن ۳۰ درصد است.

### ۲-۱- پوشش کالاهای وارداتی

برای تعریف مقیاس و پوشش کالاهای شاخص قیمت وارداتی باید ملاک‌های زیادی مورد توجه قرار گیرند. این ملاک‌ها شامل فعالیت‌های اقتصادی، کالاها و نوع خریداران و فروشندگان می‌باشد. شاخص قیمت کالاهای وارداتی باید تمام کالاهایی که در واردات کشور وجود دارد را شامل شود که از اهداف نهایی هر شاخص قیمتی می‌باشد. واردکنندگان شامل خرده فروش‌ها و استفاده کنندگان (شامل تولیدکنندگان و خانوارها) و آژانس‌های وارداتی (عمده فروش‌ها) می‌باشند. شاخص قیمت کالاهای وارداتی می‌تواند به وسیله کالاها، کشور مقصد و مبدأ، و حتی صنعتی که بنگاه تجاری در آن فعالیت می‌کند طبقه بندی شوند.

تعریف پوشش کالاهای وارداتی که در این پژوهش دنبال می‌شود بر اساس همان مفاهیم "سیستم حساب‌های ملی" (SNA 2008) و ویرایش ششم "راهنمای تعادل پرداخت‌ها" (BPM6) می‌باشد. بنابراین به لحاظ تئوریک، واردات همه کالاهایی را پوشش می‌دهد که برای آنها یک تغییر مالکیت بین افراد مقیم و افراد غیر مقیم در یک اقتصاد مفروض اتفاق می‌افتد و شامل خریدها، فروش‌ها، معاملات تهاتری و سایر روش‌های انتقال کالاها بین افراد مقیم و غیر مقیم می‌باشد.

بر اساس تعاریف و مفاهیم سازمان ملل واردات شامل انتقال فیزیکی کالاها به مرزهای گمرکی یک کشور می‌باشد. ماهیت معاملات مقیم و غیر مقیم اشاره به این دارد که وقتی تغییری در مالکیت اتفاق می‌افتد، معمولاً کالاها از مرز گمرکی عبور می‌کنند. اما داده‌های تجارت کالا وقتی که از مجوزهای گمرکی گردآوری



می‌شوند احتمالاً فقط کالایی را که مشمول کنترل‌های گمرکی باشد، ثبت می‌کند در نتیجه پوشش واقعی چنین آمارهایی توسط پوشش واقعی و موثر آیین نامه‌ها و دستورالعمل‌های گمرکی معتبر در کشور تعیین و محدود می‌شود. به عنوان مثال، تجارت درون کشوری<sup>۱</sup> در میان کشورهای عضو اتحادیه اروپا از آمارهای گمرکی مستثنی می‌باشد. پس فرایند ثبت تجارت کالاها لزوماً با انتقال مالکیت برابر نیست، به این دلیل که ممکن است انتقال مالکیتی رخ بدهد بدون اینکه از مرز گمرکی عبور کرده باشد و یا اینکه از مرز گمرکی عبور کرده باشد ولی انتقال مالکیتی صورت نگرفته باشد. با این وجود، مشخص بودن اینکه چه مواردی در تئوری باید پوشش داده شوند از اهمیت بالایی برخوردار است چرا که برای شناسایی نواقص و کمبودها در عمل بکار می‌آید.

از آنجایی که تغییر در مالکیت کالاها بین افراد مقیم و غیر مقیم صورت می‌گیرد، BPM6 موارد زیر را در تعریف تعادل تراز پرداخت‌ها جزء کالاهای تجاری عمومی<sup>۲</sup> تعریف می‌کند:

۱. اسکناس و مسکوکی که در گردش نباشد و اوراق بهادار منتشر نشده؛
۲. آب، برق و گاز
۳. محصولات از قبیل نرم‌افزارهای پکیج شده غیر سفارشی (سیستمی و کاربردی)، و صوت و ویدئوی ضبط شده بر روی رسانه‌های فیزیکی، از قبیل دیسک و سایر دستگاه‌ها، با مجوز برای استفاده دائمی (یعنی، نه از طریق مجوزهای کاربر نهایی یا سایر مجوزها) اگر بر روی دیسک، CD-ROM، یا سایر رسانه‌های مغناطیسی ارائه شوند جزء کالای تجاری عمومی لحاظ می‌شوند. این محصولات با ارزش کامل معامله‌شان (یعنی، نه با ارزش دیسک‌های خالی، یا سایر ابزارهای ذخیره‌سازی) در نظر گرفته می‌شوند؛
۴. کالاهای خریداری شده در بنادر توسط متصدیان حمل و نقل. کالاهایی نظیر سوخت (سوخت‌گیری)، غذاها، ذخایر فروشگاه‌ها، شن و ماسه، کاه و غیره که توسط متصدیان ترابری غیر مقیم از عرضه کنندگان مقیم در بنادر تهیه می‌شود، جزء صادرات کالاهای عمومی محسوب می‌شوند. به طور مشابه کالاهای تهیه شده توسط متصدیان ترابری مقیم از عرضه کنندگان غیر مقیم مشمول واردات می‌گردند؛
۵. کالاهای عرضه شده و خریداری شده توسط متصدیان حمل و نقل در خارج از سرزمین محل اقامتشان. به عنوان مثال ماهی و سایر محصولات دریایی گرفته شده توسط کشتی که توسط افراد مقیم صید می‌شوند و مستقیماً به خارجیان فروخته می‌شوند باید لحاظ گردند. به طور مشابه روغن و مواد معدنی بدست آمده از کف اقیانوس توسط متصدیان مقیم که مستقیماً به خارجیان فروخته می‌شوند نیز باید لحاظ گردند. کالاها در بنادر خارجی یا کشتی‌های خارجی شناور در آب‌های آزاد می‌توانند خرید و فروش شوند.

<sup>1</sup> - Intra-country

<sup>2</sup> General merchandise

۶. کالاهای خریداری شده توسط موجر تحت اجاره نامه‌های بلندمدت. از آنجایی که مستاجر یک مالک اقتصادی است، یک تغییر مالکیت بین فروشنده کالا و مستاجر در ابتدای اجاره‌نامه ثبت می‌شود. موجر یک لقب قانونی کسب می‌کند، ولی مالکیت اقتصادی ندارد.
۷. کالاهایی که بدون انتقال مالکیت به خارج فرستاده می‌شوند و بعداً فروخته می‌شوند. کالاهایی که به امانت یا به خاطر کمبود، تعمیرات، نمایش (معرفی)، پردازش، و غیره بدون انتقال در مالکیت به خارج فرستاده می‌شوند، در همان زمان ارسال به خارج ثبت نمی‌شوند ولی چنانچه بعداً به فرد مقیم آن کشور فروخته شوند باید در کالاهای تجاری عمومی ثبت شوند؛
۸. تجهیزاتی که فروخته می‌شوند در حالی که خارج از سرزمین محل اقامت مالک اصلی باشد. به عنوان مثال، در ابتدا تجهیزات به خاطر اهداف موقت مثل تعمیر از سرزمین خارج شده‌اند، و متعاقباً فروخته شده و یا از بین می‌روند؛
۹. کالاهای غیرقانونی؛
۱۰. کالاهای قاچاق که مشروع و قانونی هستند؛
۱۱. هدایا و بسته‌های پستی که انتقال مالکیت محسوب می‌شوند؛
۱۲. کالاهای مفقودی یا خراب شده بعد از اینکه صاحب آن‌ها توسط یک واردکننده آن‌ها را دریافت کرد اما قبلاً از مرز عبور کرده است ( اما چنانچه کالاها قبل از اینکه صاحب آن‌ها، آن‌ها را از واردکننده دریافت کنند مفقود یا خراب شوند از تجارت کالا مستثنی می‌شوند)؛
۱۳. دام‌هایی که انتقال مالکیت در مورد آن‌ها اتفاق می‌افتد؛
۱۴. خرید و فروش کالا توسط دولت از افراد غیر مقیم. خرید تجهیزات نظامی از افراد غیر مقیم باید در کالاهای تجاری عمومی لحاظ شوند. کالاهای فراهم شده توسط دولت برای سفارت خانه‌ها، پایگاه‌های نظامی و غیره معاملات بین مقیم به مقیم می‌باشد و در نتیجه در حساب‌های ملی لحاظ نمی‌شوند. هزینه سفارت و غیره مشمول کالاها و خدمات دولتی می‌شوند.
۱۵. کالاهایی که توسط بخشش و وام تأمین مالی شده‌اند؛
۱۶. کمک‌های انسانی که در شکل کالا هستند؛
۱۷. کالاهای منتقل شده به یا انتقال یافته از سازمان ذخایر احتیاطی<sup>۱</sup>؛
۱۸. کالاهایی که لازم است فرآوری شوند بدون اینکه از مرز مبداء آن‌ها عبور داده شوند و کالاهایی که بعد از فرآوری فروخته می‌شوند بدون اینکه از مرز مبداء آن عبور کنند.
۱۹. هر نوع کالای دیگری که از آیین نامه‌ها و رویه‌های گمرکی معاف شده یا در غیر این صورت از منابع داده‌ها مستثنی می‌باشد. (مواردی که می‌توان ذکر کرد شامل تجارت شاتلی<sup>۲</sup>، استفاده از کشتی، هواپیما و ماهواره‌ها، تجارت بین مناطق آزاد یک اقتصاد و افراد مقیم سایر اقتصادها، کالاها در انبارهای رهنی اقتصادهایی که از سیستم تجارت خاصی استفاده می‌کنند.)

کالاهای خریداری شده توسط مسافران با هدف فروش مجدد (که گاهی اوقات تحت عنوان shuttle trade شناخته می‌شود) در زمره کالاهای تجاری عمومی قرار می‌گیرند. تجارت شاتلی دربرگیرنده این سه دسته از معاملات می‌باشد: ۱- فروش کالاهای خریداری شده از خارج توسط مسافران در اقتصاد محل اقامتشان ۲- خرید کالا از کشور محل اقامت توسط مسافران و فروش آن‌ها در خارج ۳- خرید کالا توسط مسافران از خارج و فروش آن‌ها در کشوری غیر از کشور محل اقامتشان که به این نوع از تجارت، تجارت بین مرزی هم می‌گویند. چون هدف از این سفرها تهیه کالا برای استفاده شخصی نیست- تحت مسافرت ثبت می‌شود- بلکه انجام یک تجارت و کسب سود است، کالاهای خریداری شده و فروخته شده تحت بازار تجاری عمومی ثبت می‌گردد. کالاهایی که به منظور استفاده شخصی یا هدیه از سوی مسافران فراتر از حدود گمرکی خریداری می‌شوند نیز در بازار کالای تجاری عمومی لحاظ می‌شوند. به عنوان مثال کالاهای بادوام (مثل ماشین و وسایل الکترونیکی) ممکن است به این طریق خریداری شوند. این رفتار و روش کار با آمار تجارت بین‌المللی کالاهای تجاری سازگار می‌باشد، اما باید مراقب بود تا از احتساب مضاعف چنین کالاهایی به واسطه شمول آن‌ها تحت مسافرت خودداری گردد.

در مواردی که هیچ‌گونه تغییری در مالکیت کالاها بین افراد مقیم و غیر مقیم رخ ندهد یا اینکه کالاها هیچ‌گونه ارزشی نداشته باشند BPM6 آن‌ها را از کالاهای تجاری عمومی مستثنی می‌کند که شامل موارد زیر می‌باشند:

الف- تجارت ترانزیتی<sup>۱</sup>، این کالاها تحت رویه‌های گمرکی خاصی پذیرفته می‌شوند که امکان عبور کالاها را از خاک یک کشور (قلمرو) می‌دهد. آن‌ها از کالاهای تجاری عمومی قلمرو ترانزیت مستثنی می‌باشند؛

ب- دارایی‌های شخصی مهاجران<sup>۲</sup>، دارایی‌های شخصی که افراد در هنگام تغییر محل اقامت به همراه خود دارند در معاملات طبقه‌بندی نمی‌شوند به این دلیل که هیچ‌گونه تغییری در مالکیت صورت نمی‌پذیرد؛

پ- کالاهای ارسال شده به سفارت‌ها، پایگاه‌های ارتش و غیره از مراجع اصلی‌شان و برعکس؛  
ت- کالاهای ارسال شده به بخش‌های خارجی یک موسسه اقتصادی، که این بخش‌ها برای تاسیس یک شعبه به اندازه کافی معتبر و گسترده نیستند. مثال رایج کالاهای ارسال شده از وطن به خارج برای استفاده در پروژه ساخت که توسط نهاد مجزا تقبل نشده است؛ می‌باشد. این کالاها مشمول کالاهای تجاری متعارف در قلمرو شعب مرکزی کارخانه نمی‌شوند؛

ث- کالاهای که به طور موقت و بدون تغییر در مالکیت صادر یا وارد شده‌اند. برای مثال کالاهایی که برای تعمیر برای انبار کردن و حیوانات و مصنوعات که برای شرکت در نمایش یا رقابت به خارج فرستاده می‌شوند (رد پای چنین جابجایی‌هایی در خصوص کالاها باید مورد تعقیب قرار گیرند، تا تشخیص داده شود که کالاها متعاقباً در کجا بجای بازگرداندن به کشور فروخته می‌شوند)؛

<sup>1</sup> - Transit trade

<sup>2</sup> - Migrants' personal effects

ج- کالاهای مربوط به مونتاژ، بسته‌بندی، برچسب‌گذاری، یا عمل‌آوری توسط نهادی مستقل که مالک آن کالاها نباشد؛

ح- کالاهای برگشتی؛ مواردی را شامل می‌شود که کالاها مورد قبول نبوده یا تغییر در مالکیت اتفاق افتاده است اما طرفین بعداً توافق کرده‌اند که تغییر در مالکیت را لغو کنند.

خ- نمونه کالاهای بدون ارزش تجاری

چ- تجارت کالاها بین مناطق آزاد تجاری و افراد مقیم همان کشور؛

د- هر نوع کالای دیگری که در منابع داده‌ها وارد شده باشد اگرچه هیچ‌گونه تغییری در مالکیت رخ نداده باشد.

• موارد خاص: کالاهای ارسال شده به خارج برای فرآوری و کالاهای تحت سوداگری<sup>۱</sup>

ارزش کالاهایی که جهت فرآوری بدون تغییر در مالکیت به خارج ارسال می‌شوند از تجارت کالاها مستثنی می‌باشند. در عوض ارزش کار انجام شده بر کالاها توسط افراد غیر مقیم یک اقتصاد به نیابت از افراد مقیم، یک خدمت تولیدی در نظر گرفته می‌شود و به عنوان خدمات تولیدی روی نهاده‌های فیزیکی، که تحت مالکیت دیگران می‌باشد، طبقه‌بندی می‌شود. از این رو بعد از فرآوری کالاها، این خدمات تولیدی باید به عنوان خدمات، توسط اقتصادی که این کار عمل‌آوری را عهده‌دار شده است، لحاظ گردد؛ و به عنوان واردات خدمات توسط اقتصادی که مالک کالا می‌باشد، لحاظ گردد. فروش کالاها بعد از انجام عمل‌آوری (به عبارتی با در نظر گرفتن ارزش خدمات تولیدی) در آمار تجارت کالاهای تجاری ثبت می‌گردد.

سوداگری (Merchanting) در BPM6 به عنوان خرید کالاها توسط یک فرد مقیم از فرد غیر مقیم تعریف می‌شود که با فروش مجدد آن کالاها به فرد غیر مقیم دیگری ادغام می‌گردد، بدون اینکه کالاها در کشور فرد مقیم موجود باشند. بنابراین تملک فیزیکی کالاها توسط مالک برای اینکه معامله اتفاق بیافتد لازم نمی‌باشد.

۱-۳- ارزش‌گذاری

۱-۳-۱- روش‌های ارزش‌گذاری

سه شیوه ارزش‌گذاری در SNA 2008 مورد استفاده قرار گرفته است:

(۱) قیمت پایه:

قیمت پایه؛ مبلغ قابل دریافت تولیدکننده، از خریدار برای یک واحد کالا یا خدمتی که به‌عنوان ستانده تولید شده است (قیمت تولیدکننده) منهای هر نوع مالیات قابل پرداخت، به اضافه هر نوع یارانه قابل دریافت بر آن واحد کالا یا خدمت که در اثر تولید یا فروش تعلق می‌گیرد (مالیات بر محصول) می‌باشد. قیمت پایه هزینه‌ی حمل و نقلی را که به طور جداگانه توسط تولیدکننده برای خریدار فاکتور شده باشد، در بر نمی‌گیرد.

(۲) قیمت تولیدکننده: